

DR. GREGORIJ KARBONARIJ (VOGLAR, OGLAR) DE WIESENEGG

(12. 3. 1651 – 2. 2. 1717)

Modroslovec, zdravnik in diplomat

Gregorij se je rodil na kmetiji Martina Voglarja in matere Alenke, roj. Zalahka (Zalohka?) v Naklem kot drugi sin od šestih otrok, ki jih je mati položila v zibelko. Gregorij Karbonarij (Voglar, Oglar), je se je rodil 12. marca 1651, kot je zapisano v nakelski krstni knjigi pred 353 leti.

Iz izpiska kranjske matične knjige, je zapisal Peter V. Borisov, a tega zapisa nisem našel, oz. se ne da več brati iz originala, naj bi bilo razvidno, da sta bila 4. septembra 1653 vpisana dva Gregorijeva botra – Adam Seneke in Mihael Pavc (ali Povc). Priimek Voglar je povezan z Gregorijevo rojstno hišo, ki je stala na vogalu vasi in travnika, torej na "voglu", obstaja tudi druga razlaga, da je priimek Oglar nastal iz besede "oglj", kar pomeni, da so bili njegovi predniki oglarji. Polatinjeni priimek Carbonarius je uporabljal že rod Voglarjev, tako 1653 tudi oče Martin, a ne dosledno. Gregorij ga je uporabljal od študentskih let dalje, zato je možna tudi razlaga dr. Silva Torkarja, da je ime stanovniško: človek iz Vogelj, kjer sta živeli njegovi sestre, in ni izključeno da je očetov rod izhajal tudi iz Vogelj, vendar starejših zapisov o rodbini ni.

Karbonarijeva šolska pot

Gregorij Karbonarij je v osnovno šolo hodil v Kranju, "studiae humaniorae", in absolviral 1672 v celovski jezuitski šoli. V Gradcu je 1674 obiskoval filozofske študije in doktoriral.

Očetova želja, da bi Gregorij postal duhovnik, se ni uresničila, ker je odšel na Dunaj, kjer se je vpisal na medicinsko fakulteto. Nekaj časa je tu opravljal dolžnosti "consultatorja". Medicinske študije je nadaljeval v Italiji v Padovi (ohranjen dokument v latinščini in ruščini), kjer je 1675 postal doktor zdravilstva, napravil je tudi

je bil carjevič Ivan zelo bolan, je ruski dvor prosil avstrijskega cesarja Leopolda I. (1658-1705), naj posreduje pri iskanju dobrih zdravnikov. Med ruskim in avstrijskim dvorom so bili že dalj časa prijateljski odnosi, kajti vezal ju je vojaški pakt, sklenjen med obema vladama in usmerjen na priprave na vojno s Turčijo. Latinsko pismo, ki ga je poslal ruski dvor Ivana in Petra Aleksejevičev na Dunaj 6. novembra 1683 in 12. septembra 1685, je med drugim zagotavljalo, da bodo zdravniki v Moskvi dobro sprejeti, primerno plačani in se bodo lahko vrnili domov, kadar jih bo volja. 4. junija 1686 je bilo podano še vprašanje potnih stroškov in plače.

Cesar Leopold I. je pohitel, da ustreže prijateljski državi. Stanovi na Avstrijskem so dobili obvestilo, štajerski deželni stanovi pa so na Dunaj sporočili, da bi za rusko službo imeli takega zdravnika, dobrega strokovnjaka, ki bi bil voljan sprejeti ponujeno mu službo in si popraviti materialno stanje. Dvorni pisarni so takoj sporočili osebne podatke dr. Gregorija Karbonarija. V pismu z dne 10. aprila 1686 so dunajske oblasti sporočile v Moskvo, da imajo dva zdravnika, ki bi lahko prišla v Rusijo.

Dvorni zapriseženi tolmač za ruski jezik na Dunaju, Adam Still, je konec leta 1686 prav tako sporočil v Moskvo državnemu kanclerju knezu Vasiliju Vasiljeviču Golici-
nu, da sta mu cesar in kancler dvora, grof Thun Königsegg, naložila, da bi poiskal "učene in izkušene zdravnike, ki razumejo ruščino oziroma poljščino" za rusko službo. Ukaz je v celoti izpolnil. Od izbranih kandidatov bi bila dva zdravnika, ki bi najbolj ustrezala zahtevam. Prvi je Gregorij Karbonarij, dr. Phil. et Med., ki sta ga cesarskemu dvoru priporočila kancler sv. rimskega cesarstva nemške narodnosti, grof Thun Königsegg, in štajerski deželni glavar v Gradcu, Ivan Adam de Monzelia. Omenjeni zdravnik je poročen, rimskokatoliške vere in obvlada latinščino, italijanščino, nemščino in staro slovanščino, zelo je vešč v stroki in je bil že večkrat pohvaljen. Zdaj deluje kot protomedik v Radgoni na Štajerskem. Svoje zdravniške zmožnosti bi rad uporabil tudi v Rusiji in si izboljšal materialno stanje. Odlikoval se je zlasti v boju proti kugi, kjer se je izkazal za zelo sposobnega. Prosil je De Monzelia, da se zanj zavzame. Drugi zdravnik je bil Giacomo Pylarini iz Benetk.

Oba zdravnika sta želela nastopiti službo takoj, ko prejmeta potrditev ruske vlade. Nestrpno sta namreč pričakovala pozitivni odgovor in prosila, da bi jima določili višino letne plače in povrnili potne stroške. Knez Golici-
nu je pohitel z odgovorom in sporočil kanclerju Königsegg, da sta oba zdravnika sprejeta v službo brez zadržkov in da bi lahko pripotovala. Glede potnih stroškov je vse urejeno, vlada jima jih bo povrnila, glede višine letne plače pa se bo ravnala po njunih uspehih. Ko se bosta zdravnika pripeljala na državno mejo, ju bodo pričakali ruski predstavniki oblasti, ki ju bodo pospremili do Moskve.

Pogajanja in dopisovanja so se zavlekla skoraj za dve leti. Zato sta car Peter in Sofija 1687 znova pisala na Dunaj. 31. oktobra 1688 je bil Gregorju K. izdan potni list za neoviran prehod skozi Smolensk. Jan Krištof Žirovsky, avstrijski veleposlanik v Moskvi, je knezu Golici-
nu sporočil, da sta oba zdravnika pripravljena za odhod. Vendar sta Karbonarij in Pylarini odpotovala v družbi s češkim jezuitom Tobijašem Tiševskym šele proti koncu 1688. Potovali so skozi Bratislavo, Krakov, Lublin, Brest, Baranoviče, Minsk in Smolensk. Po dolgem in napornem potovanju, ki je trajalo skoraj štiri mesece (med vožnjo so morali večkrat počivati, zamenjati konje, popraviti

Slika plemiške diplome in grba

kočijo in urediti še marsikaj), so v februarju 1689 pripotovali na rusko državno mejo.

Tujci, ki so v tistem času potovali v Rusijo, so bili pod budnim nadzorstvom obmejnih organov. Po padcu regentinje Sofije in kneza Golicina je po smrti brata Ivana 1689 vodstvo države prevzel car Peter I. (1682 - 1725). Upor sovražnih strelcev, privrženecv carične Sofije, je kruto zadušil. Nova oblast se je morala boriti proti notranjim sovražnikom. Zaradi napetosti v državi je car izdal ukaz, po katerem tujci brez dovoljenja oblasti niso smeli potovati v Rusijo.

Zdravnika, ki sta potovala v Moskvo, sta bila na meji zaslišana. S pisnim dovoljenjem smolenskega vojvode B. Buturlina, da se dovoli vstop (10. aprila 1689) dr. Karbonariju, ni bilo težav, dr. Pylarini pa je prejel sporočilo o smrti svojega očeta; ta je nenadoma umrl v Kefaloniji, zato je prekinil potovanje in odpotoval domov. Tudi dr. Karbonarij, je domnevno, iz neznanih vzrokov ostal v Javorovu do pomladi 1689 in prispel v Smolensk šele 3. februarja 1690.

Car Peter Veliki je vojvodi Musinu-Puškinu v obmejni Smolensk dne 30. septembra 1689 poslav naročilo, naj pripravi primerne konje in udobno kočijo za zdravnika in jezuita Tihanovskega. I. A. Musin - Puškin je v začetku novembra carju sporočil, da so imenovani že pripotovali. V skladu z ukazom jim je pripravil vse potrebno za udobno potovanje v Moskvo s spremstvom poročnika Gruntoviha in konjenika Grigorija Danilova, da zdravnika odpeljeta v Moskvo in namestita v Dorogomilovem predmestju.

Karbonarij v carski službi

Karbonarij se je 12. februarja pripeljal v Moskvo, se najavil pri carju in bil 17. februarja 1690 predstavljen na dvoru. Carju je izročil pismo cesarja Leopolda I. od 24. oktobra 1688. Car je nato ukazal, naj ga bogato obdarijo (dobil je 70 rubljev, srebrni jedilni pribor, sobolji kožuh v vrednosti 45 rubljev, malinov žamet, atlas, prt in še več drugih stvari). Dvorna pisarna pa mu je zagotovila denarna sredstva za splošne potrebe (po ustaljeni navadi), poleg tega je določila še posebno nagrado. Z denarjem je bilo nekaj težav; to se vidi iz spisov in prošenj, pa tudi iz Karbonarijevega potnega lista je razvidno, da bi v Moskvo lahko potoval s svojo ženo, vendar je iz arhivov, fondov in zbirk razvidno (gl. Svetlana R. Dolgova), da so žena in otroci živeli v pomanjkanju na Dunaju in da je bilo kar nekaj težav s pošto in carskimi ukazi, preden so prišli k njemu konec leta 1690.

Karbonarij je spremljal carja Petra Velikega na potovanjih po Evropi. Ko je s spremstvom pripotoval na Nizozemsko, je v Amsterdamu obiskal znamenitega profesorja anatomije, Frederika Ruyscha (1638 – 1731). Ogledal si je njegov znani muzej in anatomsko zbirko (*thesaurus anatomicus*) ter se udeležil njegovih predavanj na univerzi, kjer je demonstriral anatomsko preparirano truplo nekega otročička: na organih je bil nazorno prikazan potek krvnih žil. Po posebnem postopku je Ruysch v žile vbrizgal barvilo, ki se je nato v njih strdilo s takšno korozivno tehniko je izdelal večje število anatomskih preparatov krvnega ožilja. Ruysch je bil učenec nauka Williama Harveya o temeljnih zakonitostih krvnega obtoka, ki v bistvu veljajo še danes. Tudi carju je bilo to zelo všeč in naročil je Karbonariju, naj izbere najboljše primerke preparatov za zbirko moskovske Mediko-kirurške šole. Car in Karbonarij sta v Leidnu obiskala anatomski muzej imenitnega klinika in pedagoga Hermanna Boerhaaveja (1668 – 1738). Prisostvovala sta njegovim predavanjem in si ogledala mikroskopske preparate Antonya van Leeuwenhoecka (1632 – 1723). Kmalu nato se je ruska medicina približala nivoju evropskih vodilnih medicinskih središč.

Zbližanje Karbonarija s carjem bi kmalu pripeljalo do popolnega medsebojnega zaupanja, če ne bi njune zveze omračila velika zaskrbljenost carskega tajnega oddelka "Pošolskega prikaza" (poslaniškega urada, *Gesandtschaftskanzlei*), ki je v zvezi s Karbonarijem nenadoma odkril zelo neprijetne stvari. Šlo je namreč za njegovo dopisovanje z dunajskimi jezuiti.

Zaradi omenjenih dejstev sta bila Karbonarij in še neki trgovec Suslov zaslišana. Suslov se je v tistem času celo pripravljal na potovanje na Dunaj. Pri tajnem vladnem oddelku je bil slabo zapisan, ker je bilo znano, da vzdržuje stalne stike z moskovskimi jezuiti. Po zaslišanju, ki je trajalo več dni, so oblasti obema prepovedale, sestajati se z jezuiti (Karbonarij pa z njimi nikdar ni prekinil stikov). Jeseni 1689 so bili jezuiti izgnani iz Moskve.

Osební zdravnik je carja moral vedno spremljati na bojnih pohodih, kakor tudi na potovanjih po zahodu. Ko je car iz Anglije odpotoval na Dunaj, kjer ga je že nestrpno pričakoval Leopold I., s katerim sta sklenila in podpisala vojaško zvezo proti Turčiji ter izdelala še podroben načrt vojskovanja, je Peter Veliki z Dunaja načrtoval obiskati tudi Benetke, kjer je želel pridobiti doža za vojaško sodelovanje. Usoda pa

mu je prekrizala načrte: obveščevalna služba ga je obvestila o novi zaroti strelcev v Moskvi (1698), zato je car prekinil obiske in se nemudoma vrnil v domovino.

Ko je prispel v Moskvo, je pričel zasliševati upornike. Karbonarij je kot carjev zaupni zdravnik pogosto prisostvoval pri zaslišanjih in mučenjih strelcev. Tajnik avstrijskega poslanstva v Moskvi, Johann Georg Korb, je v svojem dnevniku zabeležil marsikatero zgodbo in zapisal požrtvovalno Karbonarijevo delo.

Karbonarij je pri oblasteh celo dosegel sporazum, s katerim so katoličani v Rusiji dobili podobne pravice, kot so jih imele druge veroizpovedi. Tako so na sestanku, ki je bil 1699 na avstrijskem poslanstvu in katerega so se udeležile pomembne tuje osebnosti, ki so živele v Moskvi (general Cordon, njegov sin, polkovnik ruske vojske, polkovnik Acchenton, polkovnik de Grege, dva misijonarja, jezuit Pavel Jarosch, dr. Karbonarij in Gvasconi), razpravljali o vzdrževanju katoliške cerkve in društva katoličanov v Moskvi. Finančno skrbništvo za cerkev so zaupali polkovniku Jakobu Gordonu in zdravniku dr. Karbonariju. Karbonariju je uspela prenovitev katoliške cerkve v Moskvi. Zaradi goreče privrženosti in neomajne zvestobe cesarju ter obrambe katoliške vere in Cerkve ga je Leopold I., ki je vladal rimsko - nemški državi od leta 1657 do 1705, je dne 3. aprila leta 1694 povišal v dedni plemiški stan. Grigorij Voglar si je izbral naziv "Carbonarius de Wiesene(ck)gg ali Bieseneegg".

Plemiška diploma, ki jo je Karbonarij prejel, vsebuje 10 pergamentnih listov. Z ene strani so popisani z latinskim tekstom, ki priča o Karbonarijevih velikih zaslugah za domovino in o tem, da je ohranil in vzpodbujal veliko spoštovanje do avstrijskega cesarja. Na drugi strani diplome je naslikan Karbonarijev grb, ki ga je narisal F. M. Prechler.

Karbonariju (in njegovim dedičem) je plemiška diploma dovoljevala rabo imena "Carbonarius de Wieseneegg (Bieseneegg)". Sam pa je bil hkrati imenovan tudi za cesarskega svetnika.

Karbonarij – vojaški zdravnik

Kot zdravnik se je Karbonarij 1695 udeležil bitke za Azov. Zaradi izredne vneme pri zdravljenju ranjencev in bolnikov, zlasti pa zaradi uspešnega zatiranja kuge (izolacija bolnikov, karantena za sumljive osebe) je od carja Petra Velikega prejel *signum laudis*, bil je odlikovan z visokim redom.

Karbonarij je bil 1700 pri obleganju Narve zajet in interniran v švedsko taborišče v Revelu (danes Tallin, Estonija). Iz taborišča je v decembru 1701 pisal (v latinščini) na Apotekarskij prikaz (Apotekarski urad).

Šele na posredovanje cesarja Leopolda I. je bil Karbonarij 1704 izpuščen iz ujetništva. Ko se je vrnil v Moskvo, ga je car Peter Veliki imenoval za vladnega tajnega svetnika. Krajši čas je deloval na Medicinskem uradu. 1706 je prisostvoval otvoritvi nove splošne vojne bolnišnice in kirurške šole v Moskvi, ki jo je vodil dr. Nikolaj Bildoo (sin znanega anatoma Gevarda Bildooja, učenca Boerhaaveja v Leidnu). Karbonarij se je 1709 udeležil slavne bitke pri Poltavi. Ko je izbruhnila kuga med obleganci Revela, je uspešno zatrl epidemijo. Z vojsko je bil tudi pri zavzetju Viborga in Rige, 1711 pa v vojni s Turčijo. Kmalu je car Peter Veliki zasedel Litvo, Estonijo, Latvijo, Karelijo in Finsko.

Od vlade je Karbonarij dobil naročilo, da piše na Dunaj in prosi dvornega zdravnika Ilmera, da pošlje v Moskvo izkušenega lekarnarja. Do 1714 je Karbonarij deloval v moskovski Medicinski upravi in po 24 letih nepretrgane in vestne zdravniške službe v Rusiji je zaprosil carja za razrešnico in vrnitev v domovino. 22. aprila 1714 je prejel potni list.

Skozi 26 let nam je zvesto služil in se odlikoval kot izredno nadarjen zdravnik. »Prosi nas, da ga razrešimo službe, ker bi se rad vrnil v svojo domovino v Nemčijo, in Mi ga odpuščamo z njegovo ženo, spremstvom in z vsemi njegovimi stvarmi vred, da lahko potuje v Nemčijo in Italijo, ali kamor bi želel ... povsod naj se ga brez ovir pusti potovati, in naj povsod ima prosto pot v ruskem in nemško-rimskem cesarstvu ...« Ruskemu originalu, ki ga je podpisal tajnik carskega dvora, Mihailo Šafirov, je bil priložen še latinski prevod listine, ki je tudi ohranjen.

Karbonarijev odhod iz Rusije, vrnitev v domovino in njegova smrt

Karbonarij je Rusijo zapustil 9. decembra 1715. Sredi marca 1716 je pripotoval domov, vendar je po težki in naporni vožnji zelo obnemogel in hudo zbolel. 20. in 21. marca je Janezu Jakobu Schillingu dal izdelati svojo zadnjo voljo. Na njegovem domu v Naklem ga je zdravil zdravnik dr. Gottfried Heine (Heyne) iz Kranja. Stanje njegove bolezni se je čez čas nekoliko izboljšalo, vendar proti koncu leta zopet poslabšalo. Cerkvenim kongregacijam v Celovcu, Gradcu in na Dunaju je zapustil večjo vsoto denarja. Zdravniku Heineju je poklonil zdravniški instrumentarij in ročno lekarno, nečaku, duhovniku Andreju Voglarju, je zapustil svojo bogato knjižnico. Rojstni vasi Naklo je daroval 5.000 gld za izgradnjo lesenega vodovoda in dveh korit. 2. februarja 1717 je dr. Gregorij Karbonarij (Carobnarius) de Wisene(ck)gg umrl, kar je razvidno iz zapisa v Kranjskem Sterbregistru :1681-1733.

Vodnjak z izvirom vode sredi proda

Zaključek

Nakelčani so 1765 sredi vasi sezidali kapelico v spomin na Karbonarija, ki je imela na pročelju tale kronografikon: GregorIVs s CarbonarIVs has aqVas prior fVn-DaVIt, IosephV Kvss serVaVIt In bonVm VICInIac, vendar so ga pri zadnji obnovi prepleskali.

Naslednji simbolični spomin v simboliki oktogona na vodnjaku, ki ga je financiral dr. Karbonarij, je dal zgraditi dr. France Rozman, z lepo simboliko izvira vode sredi proda in osmerokotne stene obložil z lehnjakom (okameneli mah), ki so ga včasih v okolici Nakla tudi rezali.

Kot vemo, so naši predniki že davno zgradili keramični vodovod (vendar ni bil vzdrževan) v spomin na odličnega doktorja Gregorja, ki je takrat reševal spor med Naklanci in Pivčani, ter veliko umrljivost otrok v tistem času; s financiranjem lesenega vodovoda je v bistvu rešil vas. Zato sem gospodu županu Ivanu Štularju ob gradnji vodnjaka v Kranju in Tržiču dal pobudo, da bi tudi v Naklem polepšali in obogatili kraj oziroma povečali zanimivost kraja z novim ličnim spominom sredi vasi. Na spomin temeljnemu simbolu življenja, saj brez vode na prodnatih tleh ni mogoče preživeti. Otvoritev korita je bila 6. septembra 1998, ko je minilo 300 let, kar je dr. Gregorij Karbonarius razkazoval Evropo carju Petru Velikemu.

Naj omenim nekaj njegovih okroglih obletnic in dosežkov, ki so se zgodili in minili v tem letu:

- V Gradcu je 1674 obiskoval filozofske študije in doktoriral 330 let
- 3.aprila 1694 povišan v dedni plemiški stan "Carbonarius de Wiese-ne(ck)gg 310 let
- Karbonarij je bil 1700 pri obleganju Narve zajet in interniran v švedsko taborišče v Revelu (danes Tallin, Estonija). 1704 izpuščen iz ujetništva 300 let
- 22. aprila 1714 je prejel potni list za odhod domov 290 let

Zapisano v spomin na odličnega krajana, ki ob smrti ni pozabil na domačo vas. Iz prispevka je razvidno, da je o tem svetovno znanem zdravniku mogoče vselej izvedeti kaj novega in zanimivega. Nabralo se je kar nekaj gradiva in dokumentov, pa še vedno se najdejo; saj je še nešteto belih lis v Voglarjevem življenju ter neznanih in neodkritih, raztresenih po Evropi.

Slika kapelice in korita